

В. В. Силкін,

здобувач кафедри міжнародної економіки, Кримський економічний інститут ДВНЗ "Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана"

ГЕНЕЗИС ТЕОРЕТИЧНИХ ПОГЛЯДІВ НА ГАЛУЗЕВІ ЗРУШЕННЯ В ЕКОНОМІЦІ РЕГІОНІВ

У статті розглянуто теоретичні питання галузевої структури регіону, проаналізовано тлумачення понять "галузь" та "галузева структура". Дано авторське визначення понять "галузеві зрушення" та "трансформаційні галузеві зрушення".

The article considers the theoretical aspects of branch structure of the region. The interpretations of the terms "industry (branch)" and "branch structure" are analyzed. The author's definitions of "industry shifts" and "transformational industry shifts" are given.

Ключові слова: галузь, галузева структура, регіон, регіональна економіка, галузеві зрушення, трансформаційні галузеві зрушення.

Key words: branch (industry), branch structure, region, regional economy, industry developments (shifts), transformational industry shifts.

ВСТУП

Ефективний розвиток регіонально-просторових утворень країни вимагає розробки комплексної стратегії соціально-економічного розвитку території з урахуванням та в певній мірі зрівнянням регіональних та національних інтересів її просторового розвитку. Комплексна стратегія соціально-економічного розвитку як сукупність вузькоспеціалізованих програм вимагає дослідження сучасної структури регіону, як у територіальному, так і у галузевому, функціональному, організаційно-правовому плані, що зазнала певних змін.

Інтенсивний розвиток сфери послуг та перехід ряду промислових виробництв у стадію уповільнення темпів економічного зростання вимагає більш повного та скрупульозного дослідження теоретичних поглядів щодо формування галузевої структури на регіональному рівні, встановлення її ролі та значення для регіонального розвитку.

Системний аналіз сучасної територіально-галузевої структури регіону необхідно починати з вивчення її теоретичних основ задля встановлення галузевих зрушень та подальшої оцінки їхніх результатів для економіки регіону загалом. Ось чому підняті для вивчення питання набувають особливого значення та є актуальними у світі розкриття проблем регіонально-просторового розвитку.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є дослідження теоретичних поглядів на галузеві зрушення його територіально-галузевої структури задля досягнення встановленої мети необхідно вирішити ряд завдань:

- проаналізувати різні точки зору щодо тлумачення понять "галузь" та "галузева структура";
- розкрити питання формування галузевої структури регіону та встановити роль та значення галузевих зрушень у вказаних процесах;
- сформулювати авторське визначення понять "галузеві зрушення" та "трансформаційні галузеві зрушення".

ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ

Питання дослідження поняття "галузь господарства" та встановлення його територіально-галузевої структури є не новим та досить широко досліджуваним. При цьому визначення поняття "галузь господарства" та розкриття його сутності не зазнало суттєвих змін протягом десятиліть (табл. 1).

Трактування понять "галузь" та "галузь господарства" різними вченими-регіоналістами, з економічної точки зору, пов'язано з проявами суспільно-територіального

поділу праці (далі — СТПП), встановленими у межах країни (національний чи міжрегіональний СТПП) або ж регіону (внутрішньо-регіональний СТПП), що лежить в основі формування територіально-галузевої структури господарства певного територіально-просторового утворення.

Другим чинником, що справляє вплив на визначення поняття "галузь господарства" є науково-технічний прогрес, результати якого також слід враховувати при формуванні галузевої структури господарства територіально-просторового утворення певного рівня. Адже, саме в результаті науково-технічного прогресу виникають нові — наукоємні галузі господарства, зазнає змін його територіально-галузева структура.

Критичний огляд теоретичних поглядів на "галузь" та "галузь господарства" встановив, що трактування цього поняття здійснюють, по-перше, з точки зору реалізації виробничої діяльності та, по-друге, з позиції підвищення ефективності управління господарськими процесами на національному чи регіональному рівні. При цьому враховують такі критерії при групуванні підприємств та організацій в окрему галузь як:

- єдність, спільність виконуваних функцій у системі суспільно-територіального поділу праці, причому мова йде перш за все про виконання виробничих функцій;
- спільність продукції, що випускається згрупованими суб'єктами господарювання;
- спільність технологій виробництва згрупованих суб'єктів господарювання, їхня, так би мовити, технологічна однорідність (що є суперечливим твердженням);
- спільність професійних навиків працівників, згрупованих суб'єктів господарювання (що також є суперечливим твердженням);
- єдність управління економічними системами та господарськими процесами.

Виділення у якості критеріїв щодо групування суб'єктів господарювання у окремі галузі економіки показники технологічної однорідності та спільності професійних навиків працівників, залучених до виробничого процесу на підприємствах, є дискусійним.

У сучасних конкурентних умовах господарювання кожне підприємство чи організація, що випускає продукцію, прагне підвищити рівень її конкурентоспроможності за рахунок впровадження механізмів цінової та нецінової конкурентної боротьби, тобто шляхом зниження собівартості продукції та / або підвищення її рівня якості. Застосування нецінових механізмів конкурентної боротьби ґрунтується на впровадженні нових виробничих техно-

Таблиця 1. Теоретичні підходи до тлумачення поняття "галузь" *

Автор	Визначення поняття
Кривенко К., [5, с. 255-256]	«Сукупність підприємств, установ і організацій, які виробляють однорідну продукцію або послуги і різняться характером виконуваних функцій. Поділ народного господарства на галузі – наслідок складного історичного процесу суспільного поділу праці, на початку якого існувало лише дві галузі – землеробство і скотарство».
Семенов В., [14, с. 229]	«Сукупність підприємств та організацій, об'єднаних спільністю функцій, які вони виконують у системі суспільного поділу праці»
Азріліян А., [2, с. 675-676]	«Сукупність підприємств і організацій, для яких характерною є спільність продукції, яка випускається, технології виробництва, основних фондів і професійних навиків працівників».
Вансович Е., [3, с. 8]	«Сукупність виробничих одиниць, які здійснюють однакові вид виробничої діяльності, випускають продукцію близького виробничого призначення, використовують подібну технологію та ресурси»
Шевчук Л., [1, с. 20-21; 17]	«Групування більш чи менш однорідних підприємств і об'єднань (галузь господарства), що враховує виробничі призначення та технологію, або підприємства і об'єднання, пов'язані лише єдиним управлінням, тобто об'єднані на основі відомчого підпорядкування (відомча галузь)»
Добровольська О., [4, с. 85]	«Традиційні одиниці систематики виробничих сил, які виділяються для потреб управління економічними системами в процесі суспільного і територіального поділу праці. Галузі у регіоні формуються на основі сукупності підприємств, фірм, акціонерних товариств і установ, які формують підприємницьку структуру»
Ожегов С., [10, с. 437]	«Окрема область діяльності, науки, виробництва».
Класифікатор видів економічної діяльності, [16]	«Діяльність сукупності всіх виробничих одиниць, що беруть участь у переважно однакових або подібних видах виробничої діяльності». Такі згруповані виробничі одиниці поділяють на певні укрупнені, комплексні галузі господарства [13, с. 101].

* Складено автором з використанням матеріалів [5, с. 255-256; 2, с. 675-676; 10, с. 437; 1, с. 20-21; 16; 13, с. 101; 4, с. 85; 17; 14, с. 229; 3, с. 8].

логія та потужностей, інновацій у системі виробничого циклу та управління. Ось чому доцільно говорити про спільність технологічного спрямування у виробництві продукції.

Аналогічним чином слід розглянути спірне питання щодо спільності професійних навиків працівників. Безумовно, працівники, які залучені до виробничого процесу на згрупованих підприємствах та організаціях, повинні демонструвати набір практичних вмінь та відповідних професійних навиків задля виконання виробничих завдань. Проте рівень базової та спеціальної підготовки кожного працівника, його набутий та підвищений професійно-кваліфікаційний рівень може бути різним, що також пояснюється загостренням конкурентної боротьби на ринку праці. Тому доцільно говорити про спільність базових вимог щодо професійно-кваліфікаційного рівня працівників, які виконують набір однорідних чи схожих завдань на виробничих одиницях.

У зв'язку з цим справедливим є виникнення трактування так званих "чистих галузей" виробництва, під якими слід розуміти "галузь, що виробляє монопродукт, випускає один вид продукції". При цьому галузі економіки формуються за принципом "чистих галузей", що враховується у системі національних рахунків [2, с. 676]. Таким чином, базовими критеріями при об'єднанні підприємств і організацій в окремі галузі є однорідність, аналогічність продукції, що випускається, та спорідненість виробничих функцій. Причому підтвердження першого критерію щодо віднесення певного підприємства чи організації до даної галузі обґрунтовується наявністю іншого критерію.

З нашої точки зору, теоретичний дискус щодо розкриття сутності поняття "галузь" має логічне завершення у зв'язку з введенням Державного класифікатора видів економічної діяльності (далі — КВЕД), що містить визначення цього ключового поняття та допомагає встановити номенклатуру товарів. Значна увага приділяється виділенню укрупнених (комплексних) галузей економіки, що в першу чергу, враховуються при формуванні сучасної галузевої структури територіально-просторового утворення.

Особливого значення набуває виділення галузей матеріального виробництва. Так, за класифікацією Державної служби статистики України виділяють 17 укрупнених (комплексних) галузей, що відносять до промисловості [13, с. 101]. Об'єднання промислових підприємств здійснюється з врахуванням таких критеріїв [9, с. 282]:

— спільність технологічних процесів у послідовній пе-

реробці сировини та виробництві продукції;

— однорідність продукції, що випускається;

— розвиток зв'язків виробничої кооперації між головним підприємством і його філіями, субпідрядними виробничими одиницями.

Таким чином, встановлений перелік видів економічної діяльності на державному рівні є основною точкою опори при розкритті сутності поняття "галузева структура", що передбачає певний набір видів економічної діяльності та їх співвідношення між собою. При цьому слід виокремити формування галузевої структури промислового виробництва у певному територіально-просторовому утворенні.

Поняття "галузева структура" тісно корелює з такими поняттями, як "структура" та "система" взагалі. Під системою розуміють "комплекс елементів та їх властивостей, взаємодія між якими зумовлює появу якісно-

нової цілісності" [6, с. 361]. При цьому структура представляє "розміщення по відношенню один до одного та зв'язок складових частин будь-чого, будова" [2, с. 1102] або ж "внутрішній устрій" [10, с. 713].

Отже, структура відображає співвідношення складових частин, елементів системи, взаємозв'язки, що сформувалися між ними, основні функціональні орієнтири. Стеченко Д.М. вважає, що "структура передає лише те, що залишається стійким, відносно незмінним за будь-яких перетворень системи" [15, с. 141].

З нашої точки зору, структура також може змінюватися, що проявляється у так званій "перестановці сил" між елементами системи, у її реорганізації, коли пропорції набувають інших величин, а взаємозв'язки посилюються чи навпаки затухають. Такі особливості характерні і для галузевої структури господарства певного територіально-просторового утворення, що закладено у визначенні цього поняття (табл. 2).

При цьому "галузева структура" та "структура галузі" не є тотожними поняттями. Оскільки перше розкриває співвідношення, які формуються між елементами економічної системи на мезорівні (галузевому рівні), а друге — між елементами на мікрорівні (рівні підприємницьких структур).

Аналіз галузевої структури дозволяє виділити основні (првідні) галузі, галузі, що розвиваються, становлення (у тому числі пріоритетні) та ті, що не розвиваються, відмирають. Дослідження структури галузі, у свою чергу, надає змогу встановити лідерів та аутсайдерів серед підприємницьких структур, що випускають продукцію одного цільового призначення. У конкурентних умовах господарювання ці підприємницькі структури виступають у якості прямих та опосередкованих, що є реальними конкурентами, а також потенційних конкурентів на ринку.

Галузеву структуру господарства можна визначити як співвідношення певних галузей за кількісними (натуральними) та якісними (вартісними) показниками вимірювання. Як правило, враховують співвідношення, що складаються між так званими "чистими галузями", що на практиці є рідкісним явищем.

Добровольська О.П. вважає, що аналіз галузевої структури економіки регіону слід здійснювати через встановлення відповідних пропорцій не тільки між галузями господарства, а й між сферами економіки — виробничою та невиробничою [4, с. 85], що є дещо спрощеним підходом та потребує уточнення. Адже співвідношення основ-

них сфер економіки регіону дозволить встановити його функціонально-виробничий тип: регіон індустріальної чи, наприклад, рекреаційної направленості. Дослідження галузевих пропорцій надає можливість більш конкретно підійти до вивчення цього питання та визначити сільськогосподарську, агропромислову чи індустріальну направленість господарства регіону.

Мочерний С.В. галузеву структуру розглядає через призму співвідношень укрупнених галузей та галузей [6, с. 500], що є комплексним підходом до визначення цього поняття, проте не враховує певні пропорції, що складаються між елементами економічної системи територіально-просторового утворення. Розвиток укрупнених галузей веде до формування галузевих комплексів на основі взаємозалежних виробництв, що у подальшому призводить до встановлення тісних взаємозв'язків між ними на більш високому рівні та, в результаті, виникнення міжгалузевих комплексів, роль яких у розвитку національного та регіонального господарства важко переоцінити.

На думку Бережної І.В., галузеву структуру слід розглядати через призму співвідношень, що виникають між різними видами економічної діяльності [1, с. 21—23] однієї економічної системи певного територіально-просторового утворення, що обумовлено введенням Класифікатору видів економічної діяльності в Україні. Такий підхід дозволяє встановити співвідношення, що склалися не тільки між галузями господарства, тобто міжгалузеві пропорції, а й співвідношення, що сформувалися між підгалузями (простими, не укрупненими галузями) та видами економічної діяльності, видами виробництв, тобто внутрішньогалузеві пропорції.

З нашої точки зору, до розкриття сутності галузевої структури регіону та її аналізу необхідно підходити комплексно через вивчення співвідношень та пропорцій, що склалися, між сферами господарювання, укрупненими галузями та галузями господарювання, як такими. При цьому слід враховувати види галузей, що призводить до формування та аналізу функціональної структури господарства регіону.

"Галузева структура" та "функціональна структура" господарства регіону різняться за своїми якісними характеристиками. Функціональна структура регіону охоплює "сфери, галузі, міжгалузеві комплекси, види виробництв чи обслуговування", виділяючи галузі спеціалізації, супутні, додаткові галузі та галузі обслуговування [4, с. 88—90]. При цьому основними (головними галузями чи галузями спеціалізації) галузями є "районуотворюючі галузі спеціалізації, які мають високу питому вагу у виробництві району та найбільший економічний ефект" [14, с. 229].

У зв'язку з цим, на нашу думку, галузеву структуру економіки регіону слід розглядати, по-перше, через призму співвідношення основних галузей, тобто галузей спеціалізації, та інших галузей другорядного значення для регіонального розвитку. Проте не всі галузі, що відносяться до категорії обслуговуючих, є другорядними, адже від їх повноцінного та ефективного функціонування залежить налагодженість виробничого процесу суб'єктів господарювання основних галузей та його результативність. Тому слід виділити так звані "базові галузі", що формують сировинно-виробничі та техніко-технологічні засади для функціонування головних галузей господарства певного територіально-просторового утворення.

По-друге, галузеву структуру економіки регіону слід визначати з позиції перспективності функціонування тих чи інших галузей, а також доцільності стимулювання чи обмеження їхнього розвитку з урахуванням як національних, так і регіональних соціально-економічних інтересів розвитку. Дотримуючись такого підходу, галузеву структуру господарства регіону слід розглядати як перспективно-змодельовану або ж стратегічну, якщо мова йде про

Таблиця 2. Теоретичні підходи до тлумачення поняття "галузева структура"

Автор	Визначення поняття
Азріліян А., [2, с. 1104]	«Співвідношення між елементами економічної системи, які виділяються в залежності від напрямку аналізу, що розглядається»
Мочерний С., [6, с. 500]	«Поділ народного господарства на окремі комплексні галузі (важка, легка промисловість) і галузі (харчова, швейна та інші)»
Стеченко Д., [15, с. 142]	«Співвідношення у розвитку галузей матеріального виробництва: промисловості, сільського господарства, транспорту, зв'язку, торгівлі, інших галузей сфери обігу»
Жук М., [7, с. 160]	«Сукупність галузей господарського комплексу, розташованих у межах певного регіону, які мають визначені пропорції та взаємозв'язки»
Фашевський М., Ольшанська О., [13, с. 100]	«Галузева структура є безпосереднім відображенням процесу суспільного поділу праці з урахуванням функціональних відмінностей між окремими галузями. ... відображає основні пропорції та систему взаємозв'язків між галузями»
Добровольська О., [4, с. 85]	«Галузева структура економіки регіону характеризує співвідношення у відповідних пропорціях різних галузей та секторів господарства. Основними підрозділами галузевої структури виступають виробнича та невиробнича сфери, кожна з яких має свій галузевий склад»

Джерело: складено автором з використанням матеріалів: [2, с. 1104; 6, с. 500; 15, с. 142; 7, с. 160; 13, с. 100; 4, с. 85].

формування певних структурних орієнтацій при розробці комплексних програм соціально-економічного розвитку території.

Зміни, що відбуваються у галузевій структурі економіки регіону носять назву "структурних зрушень" або "галузевих зрушень" та проявляються у якості змін у взаємному розміщенні структурних елементів, у співвідношенні їхніх часток, рівнів вагомості, у змінах різних пропорцій та кількісних характеристик економічної системи регіону, що, як правило, носить відкритий характер.

Зміни у співвідношенні різних укрупнених галузей економіки, як правило, сільського господарства, промисловості, транспорту і зв'язку, оптової та роздрібною торгівлі, розглядають як структурні зрушення, що оцінюють за основними макроекономічними показниками, такими як: валова додана вартість, кількість зайнятого населення, інвестиції в основний капітал та інші. Це підтверджує теоретичний підхід щодо визначення регіональних галузевих зрушень Вансович Е.Р., під якими розуміють "зміни галузевих пропорцій, що приводять до посилення чи послаблення виробничої спеціалізації регіону" [3, с. 9], тобто зміни у співвідношенні традиційних та нових виробництв у галузевій структурі економіки регіону.

У перехідний період соціально-економічного розвитку національної економіки України структурні галузеві зрушення проявляються найчіткіше. Такі зрушення слід розглядати як трансформаційні, оскільки вони полягають у формуванні не тільки видозміненої галузевої структури національної економіки та економіки її регіонів, а й у виникненні нових інститутів та інституцій, тобто формуванні видозміненого інституційного середовища.

Трансформаційні галузеві зрушення, як зміни у галузевій структурі господарства країни та регіону, по-перше, напрямку пов'язані із періодичністю протікання галузевих циклів, їх глибиною та масштабністю, по-друге, зі змінами у відповідній функціональній структурі та у структурі за формами власності, що найбільш чітко проявлялися у різні періоди приватизаційного процесу в Україні, зокрема при здійсненні масової приватизації та у період стрімкого масового розвитку малої роздрібною торгівлі та згодом торговельних мереж.

Таким чином, трансформаційні структурні зрушення відрізняються від будь-яких динамічних процесів, що відбуваються в національній чи регіональній економіці тим, що носять не поверхневий хвилеподібний характер, а більш глибокий характер, що пов'язано зі структуро-формуючими факторами впливу. У результаті трансформаційних структурних зрушень отримуємо в більшій мірі якісні, а не кількісні зміни у галузевій структурі економіки країни чи регіону, що є, як правило, незворотними.

На думку Коломицевої О.В., структурні галузеві зрушення — це "зміна ролі окремих традиційних галузей економіки, яка сполучена з виникненням нових і вростанням у ринкове середовище таких інститутів, як приватна та акціонерна форми власності, мале підприємництво, іноземний та спільний бізнес, корпоративні структури. Будь-яка зміна позиції галузі відповідно може сприйматися як зміна відносної ролі й значущості даного інституту, тим самим

характеризуючи спрямованість трансформації всієї інституційної структури суспільства" [8, с. 3]. Це приводить до формування нового розуміння структурних зрушень в економіці країни та її регіонів, а саме сприйняття їх як структурно-інституційних.

Структурні зрушення є необхідним поштовхом для перебудови та оновлення галузевої структури господарства регіону, що призведе до виникнення позитивних економічних ефектів. Тому структурні зрушення, що відбуваються на галузевому рівні, безпосередньо пов'язують зі процесами структурної перебудови економіки України загалом. Структурна перебудова економіки України у трансформаційний період передбачає [6, с. 510—511]:

— всебічну інвентаризацію підприємств та їхніх господарських зв'язків для виявлення нераціональних форм таких зв'язків, їх наступну поступову переорієнтацію на економічно раціональні;

— з'ясування економічної доцільності функціонування деяких базових галузей промисловості в існуючих обсягах, вибір найперспективніших з метою перерозподілу праці й капіталу.

Пивоварчук І.Д. вважає, що структурні зрушення в економіці регіону "повинні включати як перетворення в матеріальній сфері, так і зміни в системі законодавчих, економічних, адміністративних рішень, які забезпечують стабільний розвиток держави, її конкурентоспроможність" [11, с. 86]. Такий підхід щодо розкриття сутності структурних зрушень не тільки з позиції галузевих змін, а й інституціональних, підкреслює вагомість саме ринкового фактору. Це пояснюється тим, що посилення конкуренції вимагає формування конкурентоспроможної економіки, у тому числі в результаті ринкових перетворень та галузевих зрушень в економіці на національному та регіональному рівні.

З нашої точки зору, саме в запропонованій перспективно-змодельованій галузевій структурі господарства регіону закладають галузеві зрушення, що у подальшому матимуть місце та приведуть до позитивних економічних результатів. Виникнення структурних зрушень, що носять суттєвий характер у перехідний період від одного виробничого типу господарства до іншого, слід розглядати як формування більш глибоких трансформаційних галузевих зрушень.

Таким чином, під трансформаційними галузевими зрушеннями слід розглядати суттєві зміни у галузевій структурі господарства регіону, що призводять до виокремлення нових галузей спеціалізації на противагу існуючим (тим, що склалися історично) та зростання їхньої питомої ваги, в результаті чого підвищується загальний економічний результат.

Отже, на сучасному етапі соціально-економічного розвитку країни та її регіонів якісні зміни у галузевій структурі національної економіки та економіки регіонів обумовлені результатами трансформаційних галузевих зрушень, що є необхідними у зв'язку з поступовим переходом на новий рівень науково-технологічного розвитку — до постіндустріального типу суспільства.

Слід зазначити, що сучасні трансформаційні галузеві зрушення пов'язані більше зі змінами не у структурі господарства регіону за формою власності, що було характерно у періоди активної приватизації, а у технологічній структурі господарства. У цьому контексті така зміна орієнтирів у розвитку регіональної економіки, формуванні її галузевої структури обумовлена активізацією інноваційної та інвестиційної діяльності, стимулюванням розвитку наукоємних галузей господарства. Дані процеси призводять до необхідності розробки та функціонування нових форм організації продуктивних сил регіону, що є конкурентоспроможними у конкурентних умовах господарювання.

ВИСНОВКИ

У ході дослідження отримано певні результати теоретичного аналізу та сформовано ряд висновків.

1. Галузеву структуру економіки регіону слід розглядати, по-перше, через призму співвідношення основних галузей, тобто галузей спеціалізації, та інших галузей другорядного значення для регіонального розвитку, а, по-друге, з позиції перспективності функціонування тих чи інших галузей, а також доцільності стимулювання чи обмеження їхнього розвитку з урахуванням національних та регіональних інтересів розвитку.

2. Формування галузевої структури економіки регіону базується на встановленні оптимальних співвідношень між традиційно головними галузями, що визначають профіль спеціалізації економіки регіону, та тими, що виконують функції допоміжних, супутніх та галузей обслуговування. Формування перспективно-змодельованої галузевої структури господарства регіону ґрунтується на результатах галузевих зрушень.

3. Зміни, що відбуваються у галузевій структурі економіки регіону, носять назву структурних або галузевих зрушень. Зміни у співвідношенні різних укрупнених галузей економіки розглядаються як структурні зрушення. Трансформаційні галузеві зрушення відрізняються від будь-яких динамічних процесів тим, що носять більш глибокий характер, у результаті чого спостерігаємо в більшій мірі якісні, а не кількісні зміни у галузевій структурі економіки регіону, що є незворотними.

Література:

1. Бережная И.В. Структура экономики АР Крым в вопросах регионалистики / И.В. Бережная. — Львов: ИРИ НАНУ, 2004. — 152 с.
2. Большой экономический словарь / под ред. А.Н. Азриляна. — [6-е изд., доп.]. — М.: Институт новой экономики, 2004. — 1376 с.
3. Вансович Э.Р. Региональные отраслевые сдвиги и структурная политика субъектов РФ: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. экон. наук: спец. 08.00.05 "Экономика и управление народным хозяйством (Региональная экономика)" / Э.Р. Вансович. — Челябинск, 2011. — 28 с.
4. Добровольская О.П. Региональная экономика: учеб. пособ. / О.П. Добровольская. — Симферополь: "Эльбико", 2007. — 262 с.
5. Економічна енциклопедія: у трьох томах / редкол.: ... С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. — Т. 1. — К.: Видавничий центр "Академія", 2000. — 864 с.
6. Економічна енциклопедія: у трьох томах / редкол.: ... С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. — Т. 3. — К.: Видавничий центр "Академія", 2002. — 952 с.
7. Жук М.В. Регіональна економіка: підруч. / М.В. Жук. — К.: ВЦ "Академія", 2008. — 416 с.
8. Коломицева О.В. Формування інституційного середовища в трансформаційній економіці / О.В. Коломицева // Вісник Криворізького економічного інституту КНЕУ. — 2009. — № 3 (19). — С. 3—6.
9. Лишилєнко В.І. Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка: навч. посіб. / В.І. Лишилєнко. — К.: Центр навчальної літератури, 2006. — 325 с.
10. Ожегов С.И. Словарь русского языка / под ред. д-ра филологич. наук, проф. Н.Ю. Шведовой. — [11-е изд., стереотипное]. — М.: Издательство "Русский язык", 1977. — 846 с.
11. Пивоварчук И.Д. Структурные изменения в экономике Одесского региона — основа обеспечения его эффективного социально-экономического развития / И.Д. Пивоварчук // Вісник Хмельницького національного університету. — 2009. — № 3. — Т. 2. — С. 85—88.
12. Пирог О.В. Адаптація структури національної економіки України до вимог постіндустріального суспільства [Електронний ресурс] / О.В. Пирог // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". — 2011. — № 698. — С. 93-103. — (Серія. Проблеми економіки та управління). — Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Vnulp/Ekonomika/2011_698/14.pdf
13. Регіональна економіка: тексти лекцій / [О.В. Ольшанська, М.І. Фашевський, І.В. Білоконь та ін.]; за заг. ред. М.І. Фашевського, О.В. Ольшанської. — К.: КНЕУ, 2009. — 328 с.
14. Семенов В.Ф. Регіональна економіка: навч. посіб. / В.Ф. Семенов. — К.: "МП Леся", 2008. — 596 с.
15. Стеченко Д.М. Розміщення продуктивних сил і регіоналістика: підруч. / Д.М. Стеченко. — К.: Вікар, 2006. — 396 с.
16. Указ Президента України "Про Концепцію державної регіональної політики": за станом на 25 трав. 2001 р. № 341/2001 [Електронний ресурс] / Президент України // Офіційний вісник України. — 2001. — № 22. — С. 20. — Ст. 983. — Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/341/2001/print1329903184555_673
17. Шевчук А.Т. Розміщення продуктивних сил / А.Т. Шевчук. — Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2001. — 150 с.

Стаття надійшла до редакції 15.10.2012 р.